

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

JEAN-PIERRE WARNER

της 28ης Νοεμβρίου 1978 *

*Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

Οι υπό κρίση δύο υποθέσεις υποβάλλονται στο Δικαστήριο κατόπιν αιτήσεως του tribunal de première instance του Tournai για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

Ταχεία ανάγνωση των Διατάξεων περί παραιομπής θα μπορούσε να οδηγήσει στη σκέψη ότι δεν πρόκειται, στις προκείμενες περιπτώσεις, παρά περί δύο ερωτημάτων σχετικώς μικρής σημασίας, το πρώτο από τα οποία συνίσταται σε απλό ζήτημα ερμηνείας της οδηγίας του Συμβουλίου 67/43/ΕΟΚ της 12ης Ιανουαρίου 1967 περί πραγματοποίησεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ορισμένων μη μισθωτών δραστηριοτήτων, το δε δεύτερο συνίσταται σε ζήτημα ερμηνείας άρθρου της Συνθήκης ΕΟΚ το οποίο, σε μεγάλο βαθμό, δεν παράγει πλέον αποτελέσματα μετά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, δηλαδή του άρθρου 62 που απαγορεύει στα κράτη μέλη να εισάγουν νέους περιορισμούς, όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών, στην ελευθερία που έχει πράγματι επιτευχθεί κατά την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης.

Εν τούτοις, όπως και όλοι αυτοί που κατέθεσαν προτάσεις στο Δικαστήριο αντελή-

φθησαν, οι εν λόγω υποθέσεις εγείρουν στην πραγματικότητα ερωτήματα μεγάλου-τερης σημασίας ως προς την ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, οι απαντήσεις στα οποία σκιαγραφήθηκαν χωρίς όμως να αντιμετωπιστούν από όλες τις πλευρές στις αποφάσεις του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως 33/74, Van Binsbergen (Ecr. 1974, σ. 1299), επί της υποθέσεως 36/74, Walrave και Koch κατά UCI (Ecr. 1974, σ. 1405) και επί της υποθέσεως 39/75, Coenen (Ecr. 1975, σ. 1547).

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως είναι τα ακόλουθα.

Το tribunal του Tournai πρέπει να αποφανθεί επί δύο διώξεων κατά κατηγορουμένων, στους οποίους προσάπτεται ότι παραβίασαν το βελγικό βασιλικό διάταγμα, της 28ης Νοεμβρίου 1975, περί εκμεταλλεύσεως έναντι αμοιβής γραφείων εξευρέσεως εργασίας. Το άρθρο 6 του εν λόγω διατάγματος καθιστά παράνομη την εκμετάλλευση γραφείου εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας για καλλιτέχνες του θεάματος χωρίς άδεια χορηγούμενη από τον υπουργό στις αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνεται η απασχόληση. Το άρθρο 20 προβλέπει ότι, εκτός αν υπάρχει σύμβαση αμοιβαιότητας μεταξύ του Βελγίου και της χώρας τους, τα αλλοδαπά γραφεία που ασχολούνται με την εξεύρεση εργασίας σ' αυτά τα πρόσω-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

πα δεν μπορούν να προβαίνουν στην τοποθέτησή τους στο Βέλγιο χωρίς τη μεσολάβηση γραφείου κατόχου αδείας, σ' αυτή δε την περίπτωση εκάτερο των δύο γραφείων λαμβάνει το ήμισυ της προβλεπόμενης προμήθειας. Το άρθρο 27 προβλέπει ως κύρωση ποινές φυλακίσεως οκτώ ημερών μέχρι ενός έτους ή πρόστιμα 100 έως 5 000 φράγκων, για κάθε πρόσωπο που παραβαίνει το εν λόγω βασιλικό διάταγμα. Βάσει της παραγράφου 3, το εν λόγω άρθρο προβλέπει ειδικώς ότι επιβάλλονται τέτοιες ποινές σε κάθε πρόσωπο που προσφεύγει σε γραφείο εξευρέσεως εργασίας έναντι αμοιβής, του οποίου ο εκμεταλλεζόμενος δεν κατέχει άδεια και, βάσει της παραγράφου 5, ότι επιβάλλονται οι ίδιες ποινές σε κάθε πρόσωπο, το οποίο εκμεταλλεύεται αλλοδαπό γραφείο εξευρέσεως εργασίας και πραγματοποίησε τοποθέτηση στο Βέλγιο κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 20.

βάσει του άρθρου 27, παράγραφος 3, του βασιλικού διατάγματος, ο δε Roupert, βάσει της παραγράφου 5.

Στην υπόθεση 111/78, οι κατηγορούμενοι είναι ο Romano Follachio, εστιάτορας στο Bon-Secours, στο Βέλγιο, και ο Robert Leduc, ο οποίος εκμεταλλεύεται γραφείο εξευρέσεως εργασίας καλλιτεχνών του θεάματος υπό την ονομασία «Agence Robert Trébor», στη Valenciennes, στη Γαλλία. Φαίνεται ότι, μέσω του πρακτορείου του Leduc, ο Follachio προσέλαβε ορισμένο αριθμό Γάλλων καλλιτεχνών του θεάματος για τριήμερο φεστιβάλ στο Bon-Secours, τον Οκτώβριο 1976. Και σ' αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι το κατώτερο επίπεδο εξόδων καθόρισε την επιλογή γαλλικού πρακτορείου που προτιμήθηκε από βελγικό γραφείο. Ο Follachio διώκεται βάσει του άρθρου 27, παράγραφος 3, ο δε Leduc βάσει της παραγράφου 5.

Στην υπόθεση 110/78, οι κατηγορούμενοι είναι ο Willy van Wesemael, κάτοικος Ath, Βελγίου, ο οποίος λέγεται ότι ασκεί το επάγγελμα εργάτου καφενείου και ο Jean Roupert, ο οποίος ασκεί το επάγγελμα καλλιτεχνικού πράκτορος στη Lille, Γαλλία, υπό το όνομα «Jean-Pierre Panir». Φαίνεται ότι κάθε έτος, με την ευκαιρία της εμποροπανηγυρης της πόλεως, ο van Wesemael, οργανώνει θέαμα στο Ath. Το Μάρτιο 1976, προσέλαβε μέσω του πρακτορείου του Roupert, Γάλλο καλλιτέχνη ονόματι Yves Lecocq, για να δώσει βραδινή παράσταση, στις 13 Αυγούστου 1976, στο Ath. Ο Roupert ισχυρίζεται ότι παρέσχε αυτή την υπηρεσία από το γραφείο του της Lille, όπου ο van Wesemael μετέβη για να υπογράψει το καταρτισθέν με τον Lecocq συμφωνητικό. Κατά τα λεγόμενα του van Wesemael, ο λόγος που τον οδήγησε στο να προσφύγει στις υπηρεσίες του Roupert ήταν ότι η προμήθεια του τελευταίου δεν ανερχόταν παρά σε 10%, ενώ το βελγικό γραφείο εξευρέσεως εργασίας που είχε προηγουμένως συμβουλευθεί ζητούσε προμήθεια 25%. Ο van Wesemael διώκεται

Οι Roupert και Leduc είναι και οι δύο κάτοχοι αδείας που τους χορηγήθηκε στη Γαλλία βάσει της γαλλικής νομοθεσίας, της αντίστοιχης προς το εν λόγω βασιλικό διάταγμα, δηλαδή βάσει των άρθρων L 762-3 και επομένων του εργατικού κώδικα. Εν τούτοις, γίνεται αποδεκτό χωρίς αμφισβήτηση ότι δεν είναι κάτοχοι βελγικής αδείας και ότι, σ' αυτόν τον τομέα, δεν υφίσταται σύμβαση αμοιβαιότητας (εκτός της Συνθήκης ΕΟΚ) μεταξύ Βελγίου και Γαλλίας.

Στις δύο υποθέσεις, το επαγγελματικό σωματείο πρακτόρων καλλιτεχνών και ιμπρεσαρίων του Βελγίου παρέστη ως πολιτική αγωγή κατά των κατηγορουμένων. Πράγματι, φαίνεται ότι οι διώξεις αυτές εντάσσονται σε πιο εκτεταμένη αμφισβήτηση που θέτει αντιμέτωπους αυτό το σωματείο προς το εθνικό σωματείο πρακτόρων καλλιτεχνών της Γαλλίας, ως προς το αν το βασιλικό διάταγμα συμβιβάζεται με τη Συνθήκη ΕΟΚ.

Οι Poupaert και Leduc αναφέρουν ότι το τελευταίο αυτό σωματείο, στο οποίο ανήκουν, προσδίδει στη Συνθήκη την ερμηνεία ότι τα βελγικά γραφεία εξευρέσεως εργασίας, που κατέχουν άδειες, μπορούν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους ελεύθερα στη Γαλλία και ότι δεν επιζητεί να τα εμποδίσει από αυτό.

Στην υπόθεση 111/78, παρέστη ως πολιτική αγωγή ο Albert Gérard, ο οποίος είναι ιδιοκτήτης γραφείου εξευρέσεως εργασίας σε καλλιτέχνες στη Λιέγη και του οποίου ματαιώθηκε η ελπίδα να εισπράξει προμήθεια ως μεσάζων στα καταρτισθέντα για το φεστιβάλ του Bon-Secours συμφωνητικά. Ζητεί να καταδικαστούν οι κατηγορούμενοι να του καταβάλουν αποζημίωση 10 000 φράγκων.

Οι Διατάξεις περί παραπομπής δείχνουν σαφώς ότι το tribunal de première instance του Tournai συγκέντρωσε την προσοχή του επί δύο μόνο σημείων.

Το πρώτο σημείο αφορά το αν τα άρθρα 6 και 20 του βασιλικού διατάγματος της 28ης Νοεμβρίου 1975 εισήγαγαν «νέους περιορισμούς», αντίθετους προς το άρθρο 62 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Σχετικώς, το tribunal αναφέρει ότι το εν λόγω βασιλικό διάταγμα κατήργησε προηγούμενο βασιλικό διάταγμα, της 10ης Απριλίου 1954, περί εκμεταλλεύσεως έναντι αμοιβής γραφείων εξευρέσεως εργασίας, το οποίο, στα άρθρα 5 και 15, περιελάμβανε τους ίδιους περιορισμούς. Κατά συνέπεια, το βασιλικό διάταγμα της 28ης Νοεμβρίου 1975 περιορίστηκε στο να επαναλάβει προϋφιστάμενες διατάξεις. Το tribunal καταλήγει από αυτό στο συμπέρασμα, ότι δεν υφίσταται παράβαση του άρθρου 62. Αναφέρω εξ

υπαρχής ότι τάσσομαι με τη γνώμη, κατά την οποία το απλό γεγονός της καταργήσεως και επαναφοράς παλαιών περιορισμών δεν συνιστά την εισαγωγή νέων περιορισμών κατά την έννοια του άρθρου 62.

Το δεύτερο σημείο που το tribunal εξήτασε αφορά το αν η οδηγία 67/43/ΕΟΚ «ελευθέρωσε» τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας σε καλλιτέχνες κατά την έννοια των άρθρων 52 και 59 της Συνθήκης.

Το Συμβούλιο εξέδωσε αυτή την οδηγία σύμφωνα με τα άρθρα 54 και 63 της Συνθήκης για να θέσει σε εφαρμογή τα γενικά προγράμματα καταργήσεως των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως που το Συμβούλιο είχε καταρτίσει στις 18 Δεκεμβρίου 1961 (JO 2 της 15.1.1962, σ. 32/62 και 36/62). Για τις ανάγκες τόσο των προβλεπόμενων από αυτά τα γενικά προγράμματα προθεσμιών, όσο και ορισμένων οδηγιών που εκδόθηκαν για την εφαρμογή τους, το Συμβούλιο κατήρτισε τον πίνακα των σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων, προσφεύγοντας στο «ευρετήριο της διεθνούς ταξινόμησης τύπου, ανά βιομηχανία, όλων των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας» (ή ΔΤΤΒ) που δημοσιεύθηκε από το γραφείο στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών, ενώ η χρησιμοποιούμενη έκδοση είναι αυτή που προκύπτει από την πρώτη αναθεώρηση αυτού του ευρετηρίου (πραγματοποιηθείσα το 1958).

Σύμφωνα με τον τίτλο της, η οδηγία 67/43/ΕΟΚ αφορά «την πραγματοποίηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών για τις μη μισθωτές δραστηριότητες που υπάγονται:

- 1) στον τομέα των συναλλαγών επί ακινήτων (εκτός 6401) (ομάδα ex 640 ΔΤΤΒ),

2) στον τομέα ορισμένων υπηρεσιών παρεχομένων σε επιχειρήσεις που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού (ομάδα 839 ΔΤΤΒ)».

2. Υπάρχουν βάσει της προηγούμενης παραγράφου, στο πεδίο εφαρμογής της παρούσης οδηγίας, οι ακόλουθες κατά ομάδα δραστηριότητες:

Το άρθρο 1 της οδηγίας προβλέπει σε γενικούς όρους, παραπέμποντας ως προς αυτό στις διατάξεις των γενικών προγραμμάτων, την κατάργηση των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών «όσον αφορά την ανάληψη και την άσκηση των δραστηριοτήτων που καθορίζονται στα άρθρα 2 και 3».

α) ιδιωτικά γραφεία τοποθετήσεως σε εργασία,

β) ...»

Το άρθρο 2 διευκρινίζει ποιες είναι οι σχετικές με τις συναλλαγές ακινήτων δραστηριότητες τις οποίες αφορά η οδηγία.

Κατά συνέπεια, το καθοριστικό ερώτημα είναι αν τα ιδιωτικά γραφεία εξευρέσεως εργασίας σε πρόσωπα που ανήκουν στη βιομηχανία του θεάματος εμπίπτουν στην ομάδα 839 του ΔΤΤΒ (ανάθ. 1).

Το άρθρο 3 που φέρει, εντός παρενθέσεως, τον τίτλο: «(Υπηρεσίες παρεχόμενες σε επιχειρήσεις που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού)» είναι συντεταγμένο, όσον αφορά την προκειμένη περίπτωση, ως εξής:

Το tribunal κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτό δεν συμβαίνει. Η Επιτροπή, στις παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, θεώρησε ότι ορθώς το tribunal απεφάνθη κατ' αυτή την έννοια και τάσσομαι μ' αυτή την άποψη.

«1. Οι διατάξεις της παρούσης οδηγίας εφαρμόζονται επίσης στις μη μισθωτές δραστηριότητες του τομέα "υπηρεσιών παρεχομένων σε επιχειρήσεις που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού" που περιέχονται στο παράρτημα I, του γενικού προγράμματος για την κατάργηση των περιορισμών στο δικαίωμα εγκαταστάσεως (ομάδα 839 ΔΤΤΒ) με εξαίρεση τις δραστηριότητες:

Στο πρώτο τμήμα, Β, του ΔΤΤΒ που περιλαμβάνει την «ονοματολογία των κλάδων, κατηγοριών και ομάδων» οικονομικής δραστηριότητας, φαίνεται (στις σελίδες 18 και 19) ότι η κατηγορία 83 που φέρει τον τίτλο «συναλλαγές επί ακινήτων και υπηρεσίες παρεχόμενες στις επιχειρήσεις» περιλαμβάνει τις ομάδες 831 «νομικές συμβουλές», 832 «λογιστική, έλεγχος των λογαριασμών και τήρηση βιβλίων», 833 «τεχνικές υπηρεσίες» και 839 «υπηρεσίες παρεχόμενες σε επιχειρήσεις που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού». Ενώ η κατηγορία 84 που φέρει τον τίτλο «Υπηρεσίες ψυχαγωγίας» περιλαμβάνει την ομάδα 841 «παραγωγή, διανομή και προβολή κινηματογραφικών ταινιών», 842 «θέατρα και συναφείς υπηρεσίες» και 843 «υπηρεσίες ψυχαγωγίας που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού, αποκλεισμένων των θεάτρων και κινηματογραφικών ταινιών».

- του τομέα του τύπου,
- του τελωνειακού πράκτορα,
- του συμβούλου σε οικονομικά, χρηματοδοτικά, εμπορικά και στατιστικά θέματα καθώς και σε θέματα εργασίας,
- των υπηρεσιών καλύψεως απαιτήσεων.

Στο πρώτο τμήμα, Γ, που περιλαμβάνει «λεπτομερή ταξινομήση», η ομάδα 839 (στις σελίδες 40 και 41) ορίζεται ως εξής:

«Υπηρεσίες παρεχόμενες σε επιχειρήσεις που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού:

Πρακτορεία διαφημίσεων, πρακτορεία οικονομικών πληροφοριών, πρακτορεία ειδικευμένα στην κάλυψη απαιτήσεων έκδοση αντιγράφων, ηλιογραφική αναπαραγωγή, φωτοαντίγραφα· επιχειρήσεις διευθύνσεων και αποστολής εγκυκλίων· επιχειρήσεις στενοδακτυλογραφίσεως· πώληση καταλόγων διευθύνσεων ταξινομημένων μεθοδικώς· γραφεία εξευρέσεως εργασίας· πρακτορεία τύπου· δημοσιογράφοι και λογοτέχνες· σχεδιαστές ενδυμάτων· εμπορικές και βιομηχανικές συμβουλές που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού.»

Οι ομάδες 841 και 842 έχουν ορισθεί ως εξής:

«841 Παραγωγή, διανομή και προβολή κινηματογραφικών ταινιών

Παραγωγή και διανομή κινηματογραφικών ταινιών και συναφείς υπηρεσίες, όπως η εμφάνιση, η λήψη και συναρμολόγηση ταινιών, η μίσθωση ταινιών, η επισκευή κινηματογραφικού υλικού· εκμετάλλευση κινηματογραφικών αιθουσών προβολής· πρόσληψη και τοποθέτηση καλλιτεχνών και κομπάρσων.

842 Θέατρα και συναφείς υπηρεσίες

Θέατρα, όμιλος όπερας, επιχειρήσεις συναυλιών και ομίλων ρεπερτορίου· υπηρεσίες όπως τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας προσωπικού θεάτρου και μισθώσεως θέσεως· στούντιο ραδιομεταδόσεως και τηλεοράσεως· ορχήστρες χορού, συμφωνικές ορχήστρες και καλλιτέχνες προσλαμβανόμενοι επί συμβάσει ή επ' αμοιβή· εγγραφή σε δίσκους γραμμοφώνου.»

Κατά συνέπεια, υπηρεσίες όπως «η πρόσληψη και η τοποθέτηση σε εργασία καλλιτεχνών και κομπάρσων» και τα «πρακτορεία εξευρέσεως εργασίας σε θεατρικό προσωπικό» που αναφέρονται ρητώς αντίστοιχα στις ομάδες 841 και 842, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως υπηρεσίες «που δεν έχουν ταξινομηθεί αλλού», κατά την έννοια της ομάδας 839.

Η ομάδα 843, η οποία περιλαμβάνει τις σχετικές με την ψυχαγωγία υπηρεσίες εκτός των κινηματογραφικών ταινιών και των θεάτρων, δεν αναφέρει κανένα τύπο γραφείου εξευρέσεως εργασίας, κανένας όμως δεν ισχυρίστηκε ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από αυτό.

Για να είμαι πλήρης, ας μου επιτραπεί να αναφέρω ότι το δεύτερο μέρος του ΔΤΒ, που περιλαμβάνει το «αριθμητικό ευρετήριο» περιλαμβάνει στην ομάδα 839 «τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας, εκτός για το προσωπικό του θεάτρου και του ραδιοφώνου» (βλ. σ. 174), ενώ το τρίτο τμήμα, που περιλαμβάνει το «αλφαβητικό ευρετήριο» εμφανίζει τους ακόλουθους τίτλους (βλ. σ. 226):

«—Τοποθέτηση, γραφεία, εκτός για το προσωπικό του θεάτρου και του ραδιοφώνου: 839

— Ραδιομετάδοση, γραφείο τοποθετήσεως προσωπικού: 842

Το τέταρτο ερώτημα είναι διατυπωμένο ως εξής:

— Τοποθέτηση διδασκαλικού προσωπικού, πρακτορεία: 839

— Πρακτορεία θεάτρου: 842.»

«Στην περίπτωση κατά την οποία τα εν λόγω γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας σε καλλιτέχνες δεν κατατάσσονται στις ομάδες 839 της διεθνούς ταξινομήσεως ΔΤΤΒ, επιβεβαιώνει το Δικαστήριο την ερμηνεία κατά την οποία κατατάσσονται στην ομάδα 842 που δεν έχει ακόμα ελευθερωθεί;»

Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους υιοθετώ τις σκέψεις του tribunal του Tournai και της Επιτροπής, κατά τις οποίες η ομάδα 839 δεν περιλαμβάνει τον τύπο του γραφείου εξευρέσεως εργασίας περί του οποίου εν προκειμένω.

Νομίζω ότι το γεγονός ότι το tribunal υπέβαλε αυτά τα τέσσερα ερωτήματα «ιδίως και όχι περιοριστικά», και συγχρόνως το γεγονός ότι εξέφρασε στο τέταρτο ερώτημα την ιδέα κατά την οποία, αν τα εν λόγω γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας σε καλλιτέχνες δεν κατατάσσονται στην ομάδα 842, δεν «έχουν ακόμα ελευθερωθεί», απαιτεί το Δικαστήριο να εμβαθύνει περισσότερο την έρευνά του.

Παρά τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε, το tribunal του Tournai, θεώρησε ότι έπρεπε να υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα ως προς το αν το βασιλικό διάταγμα συμβιβάζεται με τη Συνθήκη ΕΟΚ και ότι έπρεπε να υποβάλει «ιδίως και όχι περιοριστικά» τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα.

Οι υποθέσεις που ανέφερα στην αρχή των προτάσεών μου, δηλαδή οι υποθέσεις Van Binsbergen, Walrave και Koch και Coenen, επιτρέπουν να συναχθεί η ύπαρξη των ακολούθων γενικών αρχών:

Τα δύο πρώτα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 67/43/ΕΟΚ. Είμαι της γνώμης ότι θα δοθεί σ' αυτά επαρκής απάντηση αν το Δικαστήριο αποφανθεί ότι η οδηγία δεν εφαρμόζεται στα γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας σε καλλιτέχνες διότι αυτά δεν περιλαμβάνονται στην ομάδα 839 του ΔΤΤΒ.

1) από της λήξεως της μεταβατικής περιόδου, το άρθρο 59, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης, απαγόρευσε, με άμεσο αποτέλεσμα, στα κράτη μέλη, οποιοδήποτε περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας:

2) η απαγόρευση εκτείνεται σε όλους τους περιορισμούς τους επιβαλλόμενους σε πρόσωπο παρέχον υπηρεσίες «ιδίως λόγω της ιθαγένειάς του ή του γεγονότος ότι δεν έχει μόνιμη κατοικία στο κράτος όπου παρέχεται η υπηρεσία, που δεν έχουν εφαρμογή στα εγκατεστημένα στο εθνικό έδαφος πρόσωπα ή που είναι

Το τρίτο ερώτημα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 62 της Συνθήκης ΕΟΚ. Νομίζω ότι η ορθή απάντηση είναι ότι το άρθρο δεν απαγορεύει (αυτό καθεαυτό) την κατάργηση και την επαναφορά περιορισμών που υφίσταντο προ της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης.

ικανοί να απαγορεύσουν ή με άλλο τρόπο να ενοχλήσουν τις δραστηριότητες του παρέχοντος τις υπηρεσίες» (10η σκέψη της απόφασης Van Binsbergen, και 6η σκέψη της απόφασης Coenen)

- 3) Από της λήξεως της μεταβατικής περιόδου, το γενικό πρόγραμμα και οι προβλεπόμενες στο άρθρο 63 της Συνθήκης οδηγίες απώλεσαν τη λειτουργία τους που απέβλεπε στην κατάργηση των περιορισμών στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Η λειτουργία που διατήρησαν συνίσταται στην εισαγωγή στις νομοθεσίες των κρατών μελών «συνόλου διατάξεων που έχουν ως σκοπό να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση αυτής της ελευθερίας, ιδίως με την αμοιβαία αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων και το συντονισμό των σχετικών με την άσκηση των μη μισθωτών δραστηριοτήτων νομοθεσιών» (21η σκέψη της αποφάσεως Van Binsbergen).

Θέτοντας αυτές τις γενικές αρχές, το Δικαστήριο ακολούθησε την προγενέστερη νομολογία του στην υπόθεση 2/74, *Reyners* κατά Βελγικού Δημοσίου (Ecr. 1974, σ. 631), που αφορά την ελευθερία εγκαταστάσεως. Σχετικώς, το δικαίωμα αναπτύχθηκε μεταγενέστερα στην υπόθεση 71/76, *Thieffry* (Ecr. 1977, σ. 765) και στην υπόθεση 11/77, *Patrick* (Ecr. 1977, σ. 1199).

Οι γενικές αυτές αρχές υπόκεινται στις ρητώς προβλεπόμενες από τη Συνθήκη εξαιρέσεις. Έτσι δεν έχουν εφαρμογή επί των παροχών που δεν παρέχονται συνήθως έναντι αμοιβής ή στις παροχές που διέπονται από τις διατάξεις της συνθήκης περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων ή των προσώπων (άρθρο 60). Δεν εφαρμόζονται επίσης στις παροχές υπηρεσιών στον τομέα των μεταφορών, οι οποίες διέπονται από τις διατάξεις του σχε-

τικού με τις μεταφορές τίτλου (άρθρο 61, παράγραφος 1). Όσον αφορά τις υπηρεσίες των траπεζών και των ασφαλιστικών εταιριών που συνδέονται με κινήσεις κεφαλαίων, η εφαρμογή αυτών των αρχών περιορίζεται, παρόλον ότι δεν αποκλείεται, σύμφωνα με το άρθρο 61, παράγραφος 2. Δεν εφαρμόζονται στις δραστηριότητες οι οποίες, σε ένα δεδομένο κράτος, συμμετέχουν, «έστω και περιστασιακά με την άσκηση δημοσίας εξουσίας» (άρθρα 66 και 55), αυτή δε η εξαίρεση πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως της αποφάσεως του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως *Reyners*. Ούτε εμποδίζουν «τη δυνατότητα εφαρμογής των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που προβλέπουν ειδικό καθεστώς για τους αλλοδαπούς υπηκόους και δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας» (άρθρα 66 και 56), η δε εξαίρεση αυτή πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως ορισμένου αριθμού οδηγιών εκδοθεισών από το Συμβούλιο και ορισμένου αριθμού αποφάσεων του Δικαστηρίου, από τις οποίες η πλέον πρόσφατη που γνωρίζω είναι η εκδοθείσα στην υπόθεση 30/77, *Regina* κατά *Bouchereau* (Ecr. 1977, σ. 1999).

Κανένας δεν υποστήριξε ότι μια απ' αυτές τις εξαιρέσεις έχει εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση.

Σ' αυτές τις εξαιρέσεις πρέπει να προστεθεί η επιφύλαξη που το Δικαστήριο έκρινε ότι σιωπηρώς περιέχεται στη Συνθήκη και της οποίας η εφαρμογή, στις προκείμενες περιπτώσεις, μου φαίνεται ότι συνιστά το κυρίως αναφυνέν ζήτημα.

Εν τούτοις, πριν εξετάσω αυτό το πρόβλημα, πρέπει να εξετάσω δύο επιχειρήματα που προέβαλε η Βελγική Κυβέρνηση και επί των οποίων ο δικηγόρος του σωματείου των πρακτόρων καλλιτεχνών και ιμπρεσαρίων

του Βελγίου επέμεινε πολύ κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Το πρώτο από τα εν λόγω δύο επιχειρήματα στηρίζεται στη σύμβαση 96 της διεθνούς οργανώσεως εργασίας.

Η σύμβαση αυτή που φέρει τον τίτλο, σύμφωνα με το προοίμιο της «Σύμβαση αφορώσα τα γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας, (αναθεωρηθείσα), 1949», την οποία όμως θεωρώ απλούστερο να αποκαλώ η «σύμβαση 96» όπως έκαναν οι δικηγόροι, επικυρώθηκε, όπως ανέφερε η Επιτροπή, από επτά εκ των κρατών μελών της Κοινότητας, δηλαδή από όλα εκτός της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Αυτή η σύμβαση έχει ως σκοπό να συμπληρώσει «τη σύμβαση περί παροχής υπηρεσιών, 1948, η οποία προβλέπει ότι κάθε μέλος για το οποίο ισχύει η σύμβαση πρέπει να διατηρήσει ή να διασφαλίσει δημόσιο και δωρεάν γραφείο εργασίας».

Στο μέρος II, η σύμβαση προβλέπει την προοδευτική κατάργηση των γραφείων εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας και την κανονιστική ρύθμιση των άλλων γραφείων εξευρέσεως εργασίας. Το τμήμα III περιορίζεται στο να θεσπίσει κανονιστική ρύθμιση των γραφείων εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας, που αφορά και τα γραφεία των οποίων η εκμετάλλευση γίνεται προς κερδοσκοπικό σκοπό. Σύμφωνα με το άρθρο 2 (τμήμα I της συμβάσεως), κάθε μέλος της διεθνούς οργανώσεως εργασίας που επικυρώνει τη σύμβαση μπορεί να επιλέξει μεταξύ των διατάξεων του τμήματος II και των διατάξεων του τμήματος III. Κάθε μέλος που δέχεται τις διατάξεις του τμήματος III μπορεί μεταγενέστερα να γνωστοποιήσει ότι δέχεται τις διατάξεις του τμήματος II, σ' αυτή δε την περίπτωση οι

διατάξεις του τμήματος III παύουν να παράγουν αποτελέσματα έναντι αυτού. Φαίνεται ότι μεταξύ των επτά κρατών μελών της Κοινότητας, τα οποία επικύρωσαν τη σύμβαση, όλα απεδέχθησαν τις διατάξεις του τμήματος II, παρόλον ότι η Ιρλανδία και η Ιταλία είχαν αρχικά δεχθεί τις διατάξεις του τμήματος III.

Οι διατάξεις του τμήματος II, που ενδιαφέρουν την προκειμένη περίπτωση συνοψίζονται ως εξής. Βάσει του άρθρου 3, η «αρμόδια αρχή» (έκφραση που δεν ορίζεται αλλά η οποία, υπό το φως του περιεχομένου, φαίνεται να υποδεικνύει κάθε αρχή που μπορεί να έχει σχετική ιδιότητα σε κάθε κράτος) είναι εξουσιοδοτημένη να ορίσει την προθεσμία εντός της οποίας τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας με κερδοσκοπικό σκοπό θα καταργηθούν και, παράλληλα, να ορίσει διαφορετικές προθεσμίες για την κατάργηση των γραφείων που ασχολούνται με την τοποθέτηση διαφορετικών κατηγοριών προσώπων. Το άρθρο 4 προβλέπει ότι, μέχρι της καταργήσεώς τους, αυτά τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας υπόκεινται στον έλεγχο της αρμόδιας αρχής και ότι δεν μπορούν να εισπράττουν παρά τα τέλη και έξοδα, των οποίων το τιμολόγιο έχει εγκριθεί από την εν λόγω αρχή. Ο έλεγχος αυτός θα αποβλέπει «ειδικώς στην κατάργηση όλων των καταχρήσεων που αφορούν τη λειτουργία των γραφείων εξευρέσεως εργασίας με κερδοσκοπικό σκοπό». Το άρθρο 5 επιτρέπει στην αρμόδια αρχή να χορηγεί παρεκκλίσεις από την υποχρέωση καταργήσεως αυτών των γραφείων εξευρέσεως εργασίας «σχετικά με κατηγορίες προσώπων, οριζόμενες σαφώς από την εθνική νομοθεσία, η τοποθέτηση των οποίων δεν μπορεί να επιτευχθεί προσηκόντως στο πλαίσιο δημοσίου γραφείου εργασίας». Αυτό το άρθρο ορίζει επίσης:

«Κάθε γραφείο εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας στο οποίο παραχωρείται παρέκκλιση δυνάμει του παρόντος άρθρου:

α) υπόκειται στον έλεγχο της αρμοδίας αρχής·

β) πρέπει να κατέχει ετήσια άδεια ανανεώσιμη κατά τη διάκριση της αρμοδίας αρχής·

γ) δεν μπορεί να εισπράττει παρά τέλη και έξοδα αναφερόμενα σε τιμολόγιο, το οποίο είτε θα υποβληθεί στην αρμόδια αρχή και θα εγκριθεί από αυτήν είτε θα καθορισθεί από την εν λόγω αρχή·

δ) δεν μπορεί είτε να τοποθετήσει είτε να προσλάβει εργαζόμενους στην αλλοδαπή παρά μόνο αν έχει την προς τούτο άδεια της αρμόδιας αρχής και υπό τις οριζόμενες στην ισχύουσα νομοθεσία προϋποθέσεις.»

Το άρθρο 8 επιβάλλει την υποχρέωση προβλέψεως προσηκουσών ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανουσών την ανάκληση, αν συντρέχει λόγος, της αδειάς για κάθε παράβαση των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων που αφορούν την εκτέλεση της συμβάσεως.

Η Βελγική Κυβέρνηση και το σωματείο αναφέρουν ότι, το επίμαχο βασιλικό διάταγμα εκδόθηκε στην προκειμένη περίπτωση σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που υπέχει το Βέλγιο βάσει της συμβάσεως. Πράγματι, το προσώμιο παραπέμπει στη σύμβαση, περαιτέρω δε οι αιτιολογικές σκέψεις έχουν ως εξής.

«Εκτιμώντας ότι τα τελευταία γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας σε υπηρετές και οικιακούς βοηθούς, καθώς και εργαζόμενους στη γεωργία, διέκοψαν τη δραστηριότητά τους.

Εκτιμώντας ότι δεν μπορεί προς το παρόν να γίνει προσηκόντως, στο πλαίσιο του δημόσιου γραφείου εργασίας, η τοποθέτηση καλλιτεχνών και ότι η ύπαρξη γραφείων εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας που τους αφορούν πρέπει προσωρινώς να διατηρηθεί και ο έλεγχός τους να ενισχυθεί ή οργανωθεί.»

Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις, το συνδυασμένο αποτέλεσμα των άρθρων 2 και 3 συνίσταται στην απαγόρευση εκμετάλλευσεως οποιουδήποτε γραφείου εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας εκτός για τους καλλιτέχνες. Τα επόμενα άρθρα ρυθμίζουν τα γραφεία τοποθετήσεως καλλιτεχνών κατά τον προβλεπόμενο στη σύμβαση τρόπο. Η εκμετάλλευση τέτοιων γραφείων μπορεί να γίνεται μόνο μέχρις ότου ο αρμόδιος υπουργός κρίνει ότι το δημόσιο γραφείο εργασίας είναι σε θέση να διασφαλίσει αποτελεσματικά την τοποθέτηση των καλλιτεχνών — βλ. άρθρο 17 το οποίο, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 10, ορίζει ότι, σ' αυτή την περίπτωση, η άδεια δεν μπορεί να ανανεωθεί ετησίως παρά μόνο τρεις φορές.

Ούτε η Βελγική Κυβέρνηση ούτε το σωματείο υπεστήριξαν ότι, παρόλον ότι το Βέλγιο επέτρεπε στα γραφεία εξευρέσεως έναντι αμοιβής εργασίας που είναι κάτοχοι αδειάς στη Γαλλία να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στο Βέλγιο, το Βέλγιο παρέβη ορισμένες υποχρεώσεις που υπέχει από τη σύμβαση. Παρόλον ότι αυτό προκαλεί ίσως έκπληξη, ασφαλώς δεν συμβαίνει, διότι η σύμβαση (δυνάμει του άρθρου 5, δ) επιβάλλει σε κάθε κράτος μέλος της διεθνούς οργανώσεως εργασίας που την επικυρώνει την υποχρέωση να ρυθμίσει την παροχή από τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας που είναι εγκατεστημένα στο έδαφός τους των υπηρεσιών τους στην αλλοδαπή και δεν περιέχει καμία διάταξη υποχρεώνουσα τα μέλη να ρυθμίζουν την παροχή υπηρεσιών στο έδαφός τους από γραφεία εγκατεστη-

μένα στην αλλοδαπή. Έτσι, κατά το σύστημα της συμβάσεως, εναπόκειται στη γαλλική αρμόδια αρχή να ρυθμίζει την παροχή υπηρεσιών στο Βέλγιο από γραφεία εγκατεστημένα στη Γαλλία.

Αν καλώς αντελήφθην τις προτάσεις της Βελγικής Κυβερνήσεως και του σώματιού, η επιχειρηματολογία τους συνίσταται στο ότι θα ήταν περίεργο τα άρθρα 59 και επόμενα της Συνθήκης να συνεπάγονται τις συνέπειες που ανέφεραν εδώ οι κατηγορούμενοι και η Επιτροπή, διότι σ' αυτό το μέτρο θα είχαν ως αποτέλεσμα να αντιτίθενται στις αρχές που απορρέουν από τη σύμβαση και που είναι και οι αρχές της βελγικής κανονιστικής ρύθμισης. Είμαι της γνώμης και νομίζω ότι μπορεί να μου επιτραπεί να εκφρασθώ συνοπτικά ότι, η απάντηση είναι ότι οι εν λόγω αρχές, οποιαδήποτε κι αν είναι τα πλεονεκτήματα ή τα μειονεκτήματά τους, δεν είναι κοινοτικές αρχές. Ούτε η σύμβαση ούτε οποιοσδήποτε κανόνας της ίδιας φύσεως αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου.

Το άλλο επιχείρημα που προέβαλε η Βελγική Κυβέρνηση και το επαγγελματικό σώμα-τείο συνίσταται στο ότι το βασιλικό διάταγμα δεν δημιουργεί διάκριση έναντι των πρακτορείων θεάτρου που είναι εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας, διότι κάθε γραφείο αυτής της φύσεως μπορεί να ζητήσει και να επιτύχει άδεια βάσει του διατάγματος. Οφείλω να ομολογήσω ότι βρήκα αυτή τη δήλωση εκπληκτική, διότι διαβάζοντας το διάταγμα μου φάνηκε ότι τουλάχιστον ορισμένες από τις προϋποθέσεις που θέτει δεν μπορούν να πληρωθούν παρά μόνο από πρακτορείο εγκατεστημένο στο Βέλγιο. Εν τούτοις, δεν εναπόκειται σε εμέ, εν πάση περιπτώσει βάσει αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σύμφωνα με το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, να εκφράσω γνώμη επί της ερμηνείας της βελγικής νομοθεσίας και, ακόμα λιγότερο, περί των πιθανοτήτων

επιτυχίας που έχει στην πρακτική η υποβολή αιτήσεως εκδόσεως αδείας, βάσει αυτής της νομοθεσίας, από επιχείρηση εγκατεστημένη εκτός του Βελγίου. Όπως προκύπτει από τις δοθείσες στο Δικαστήριο πληροφορίες εκ μέρους της Βελγικής Κυβερνήσεως κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και στη συνέχεια με τηλέτυπο, ενώ σε δύο περιπτώσεις χορηγήθηκαν άδειες σε Ολλανδούς υπηκόους εκμεταλλευόμενους γραφεία στο Βέλγιο, στην πραγματικότητα, δεν παρουσιάστηκε καμία περίπτωση χορηγήσεως αδείας σε επιχείρηση που δεν έχει εγκατάσταση στο Βέλγιο.

Εν πάση περιπτώσει, η Βελγική Κυβέρνηση ομολογεί ότι μια επιχείρηση, για να επιτύχει άδεια στο Βέλγιο, πρέπει να πληροί τουλάχιστον τις προϋποθέσεις του άρθρου 8, 8 του βασιλικού διατάγματος που αφορά την κατάθεση στο Βέλγιο ορισμένων εγγράφων, ήτοι εγγράφων οριζόμενων, σύμφωνα με το άρθρο 9, από το άρθρο 6 εκτελεστικής υπουργικής αποφάσεως της 1ης Δεκεμβρίου 1975.

Τα εν λόγω έγγραφα είναι τα εξής:

- 1) ατομικά δελτία επί των οποίων αναφέρεται κάθε πραγματοποιούμενη τοποθέτηση,
- 2) βιβλίο που πρέπει να είναι σύμφωνο με υπόδειγμα που αναφέρεται σε παράρτημα της υπουργικής αποφάσεως, το οποίο πρέπει να είναι «αριθμημένο και μονογεγραμμένο στη γραμματεία του tribunal de commerce της περιοχής» και το οποίο πρέπει επίσης να δίδει λεπτομέρειες επί κάθε πραγματοποιούμενης τοποθέτησης, και

- 3) αντίτυπο κάθε συμφωνητικού που αφορά τοποθέτηση πραγματοποιούμενη από το πρακτορείο.

Η υπουργική απόφαση δεν ορίζει ότι, στην περίπτωση γραφείου εξευρέσεως εργασίας εγκατεστημένου εκτός του βελγικού εδάφους, μόνο οι πραγματοποιούμενες στο Βέλγιο τοποθετήσεις πρέπει να εγγράφονται σ' αυτά τα έγγραφα. Στην πραγματικότητα, η υπουργική απόφαση δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει την περίπτωση πρακτορείου εγκατεστημένου εκτός του Βελγίου και υπαγόμενου σ' αυτές τις διατάξεις.

Μεταξύ των άλλων προϋποθέσεων, τις οποίες πρέπει να πληροί οποιοδήποτε πρόσωπο ζητεί την έκδοση βελγικής άδειας, αναφέρεται, στο άρθρο 8, 6 του βασιλικού διατάγματος, η υποχρέωση καταθέσεως εγγυήσεως στην Εθνική Τράπεζα του Βελγίου, στην Caisse des dépôts et consignations ή στην Caisse générale d'épargne et de retraite, καθώς και η υποχρέωση να φέρει το βάρος ορισμένων εξόδων έρευνας καθοριζόμενων από τον υπουργό βάσει του άρθρου 9. Κατά το άρθρο 2, 7, της υπουργικής αποφάσεως που προανέφερα, αυτά τα έξοδα έρευνας ανέρχονται σε 1 000 φράγκα. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της εν λόγω υπουργικής αποφάσεως, το ποσό της εγγυήσεως ορίζεται συνήθως σε 50 000 φράγκα, ανέρχεται όμως σε 100 000 φράγκα σε περίπτωση που το ενδιαφερόμενο γραφείο εξευρέσεως εργασίας επιθυμεί να αποκτήσει άδεια τοποθέτησεως καλλιτεχνών στην αλλοδαπή ή προσλήψεως τους εκτός του εθνικού εδάφους. Δεν διευκρινίζεται στην υπουργική απόφαση αν πρακτορείο εγκατεστημένο στην αλλοδαπή, το οποίο επιθυμεί να αποκτήσει βελγική άδεια προς το μοναδικό σκοπό να του επιτραπεί να τοποθετεί καλλιτέχνες στο Βέλγιο, πρέπει να καταθέσει το μικρότερο ή το μεγαλύτερο ποσό της εγγυήσεως.

Στην περίπτωση που η υποστηριζόμενη από τη Βελγική Κυβέρνηση και το επαγγελματικό σωματείο γνώμη είναι ορθή, ένα πρακτορείο εγκατεστημένο εκτός του Βελγικού εδάφους το οποίο επιθυμεί, έστω και περιστασιακά, να προσφέρει υπηρεσίες σε πελάτες στο Βέλγιο θα αντιμετωπίσει, επομένως, αισθητές δυσχέρειες διοικητικής και οικονομικής φύσεως. Είναι δυνατό, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστεί κατά τον ακόλουθο τρόπο αν αυτή η κατάσταση συμβιβάζεται με αυτήν που αντιμετώπισαν οι συντάκτες των άρθρων 59 έως 66 της Συνθήκης. Ας υποθεθεί ότι ανάλογη νομοθεσία προς τη νομοθεσία του Βελγίου υφίσταται σε καθένα από τα εννέα κράτη μέλη. Σε μια τέτοια περίπτωση, το πρακτορείο που επιθυμεί να επεκτείνει τις δραστηριότητές του στο σύνολο της Κοινότητας θα ήταν υποχρεωμένο όχι μόνο να ζητήσει άδεια σε καθένα από τα κράτη μέλη, αλλά και να καταθέσει περίπλοκα έγγραφα και σημαντικό χρηματικό ποσό σε καθένα από αυτά. Είμαι της γνώμης ότι αυτό δεν μπορεί να ανταποκρίνεται σε αυτό που οι συντάκτες της Συνθήκης επισήμαναν με την έκφραση «ελεύθερη παροχή υπηρεσιών». Ούτε αυτό συμβιβάζεται με την έννοια της κοινής αγοράς. Νομίζω ότι πρόκειται ακριβώς περί του τύπου της καταστάσεως που αντιμετωπίζει το Δικαστήριο όταν ομιλεί, στις υποθέσεις Van Binsbergen και Coenen, περί «περιορισμών ... ικανών να απαγορεύσουν ή να ενοχλήσουν με άλλο τρόπο τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες».

Πρέπει να παρατηρηθεί ότι το Συμβούλιο επανειλημμένα κατέδειξε ότι υπεστήριζε ανάλογη άποψη. Για παράδειγμα, επέλεξε τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας του Συμβουλίου 78/686/ΕΟΚ, της 25ης Ιουλίου 1978 (JO L 233 της 24.8.1978), που περιλαμβάνει μέτρα αποβλέποντα στη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από οδοντιάτρους. Σ' αυτές αναφέρεται ότι «σε περίπτωση παροχής υπηρεσιών, η απαίτηση εγγραφής ή υπαγωγής σε επαγγελματικές οργανώσεις

ή οργανισμούς ... θα συνιστούσε αναμφισβήτητη ενόχληση για τον παρέχοντα τις υπηρεσίες ...». Κατά συνέπεια, το άρθρο 15 της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την κατάργηση τέτοιων προϋποθέσεων με την επιφύλαξη ότι αυτά μπορούν να προβλέπουν «προσωρινή αυτόματη εγγραφή ή προσχώρηση "pro forma" σε επαγγελματική οργάνωση ή οργανισμό ή σε μητρώο, υπό τον όρο ότι αυτή η εγγραφή δεν καθυστερεί ούτε περιπλέκει κατά οποιοδήποτε τρόπο την παροχή υπηρεσιών και δεν συνεπάγεται συμπληρωματικά έξοδα για τον παρέχοντα υπηρεσίες», και επίσης με την επιφύλαξη ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν, στην περίπτωση κατά την οποία η παροχή υπηρεσίας συνεπάγεται προσωρινή διαμονή στο έδαφός τους, το πρόσωπο που την παρέχει σ' αυτό να προβαίνει προηγουμένως σε δήλωση προς τις αρμόδιες αρχές σχετική με την παροχή και να προσκομίζει βεβαίωση πιστοποίησης ότι κατέχει τους απαιτούμενους τίτλους, ή σε επείγουσα περίπτωση, να συμπληρώνει αυτές τις διατυπώσεις «το συντομότερο μετά την παροχή των υπηρεσιών».

Κατά τη γνώμη μου, αν μπορώ να εκφραστώ μ' αυτό τον τρόπο, η Βελγική Κυβέρνηση παρανόησε την ουσία του προβλήματος που έχει αναφύει στην προκειμένη περίπτωση.

Είπα ότι το ουσιώδες ζήτημα που τίθεται σ' αυτές τις υποθέσεις είναι, κατ' εμέ, ότι αφορά την εφαρμογή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αρχής, την οποία το Δικαστήριο θεωρεί ότι περιλαμβάνεται σιωπηρώς στη Συνθήκη. Θα ασχοληθώ τώρα μ' αυτό το ζήτημα.

Στις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση van Binsbergen, ο γενικός εισαγγελέας Mayras έθεσε το αναφυνέν ζήτημα ως εξής (Ecr. 1974, σ. 1326 και 1317):

«... είναι ουσιώδες, για τη λύση που θα δώσει το Δικαστήριο στην υπό κρίση προδικαστική υπόθεση, η επεξήγησή μου επί της διακρίσεως που πρέπει να γίνεται μεταξύ των σχετικών με το δικαίωμα εγκαταστάσεως κανόνων και των κανόνων που διέπουν την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Πρέπει, πράγματι, να τονιστεί ότι οι επαγγελματίες, οι υπήκοοι κράτους μέλους, "που είναι εγκατεστημένοι", κατά την έννοια του άρθρου 52, στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, υπόκεινται, λόγω αυτής ακριβώς της εγκαταστάσεως, στη νομοθεσία του κράτους υποδοχής, του οποίου οι δημόσιες αρχές μπορούν να του επιβάλουν, για την πρόσβαση στη δραστηριότητά τους και την άσκησή της, τις ίδιες προϋποθέσεις που απαιτούν από τους ομογενείς και να τους υποβάλουν, κατά συνέπεια, στους ίδιους ελέγχους.

Αυτό σημαίνει ότι ο εν λόγω αλλοδαπός κάτοικος, προνομιούχος καθότι κοινοτικός, πρέπει ασφαλώς να απολαύει της ίσης μεταχειρίσεως, δεν μπορεί όμως να αποφύγει την εφαρμογή των διατάξεων εθνικού δικαίου, ακόμα και όταν το εν λόγω δικαίωμα, στο μέλλον, θα εναρμονισθεί με τις νομοθεσίες των άλλων κρατών της Κοινότητας.

Ο παρέχων τις υπηρεσίες, αντιθέτως, δεν είναι, εξ ορισμού, κάτοικος· δεν "είναι εγκατεστημένος" ...

Συνεπώς, και αυτό αποτελεί θεμελιώδη διαφορά που υφίσταται μεταξύ, αφενός, της απλής παροχής, περιστασιακά, υπηρεσιών, δηλαδή της προσωρινής δραστηριότητας και, αφετέρου, της εγκαταστάσεως. Ο παρέχων υπηρεσίες έχει, σε ορισμένο βαθμό, τη δυνατότητα να αποφύγει την κυ-

ριαρχική εξουσία και τον έλεγχο των εθνικών αρχών της χώρας όπου παρέχονται υπηρεσίες.

Γίνεται ευχερώς αντιληπτό ότι μια τέτοια κατάσταση συνεπάγεται κινδύνους, τόσο στο πεδίο της δεοντολογίας όσο και για την ενδεχόμενη ευθύνη: επαγγελματική, αστική ή ακόμα και ποινική, του παρέχοντος υπηρεσίες ...

Για το λόγο αυτό, παρά τη διασφάλιση της τηρήσεως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων, παρίσταται ανάγκη συμβιβασμού των απαιτήσεων της εν λόγω αρχής με τις απαιτήσεις της προστασίας των ιδιωτών, αποδεκτών των υπηρεσιών και να λαμβάνονται υπόψη τα απαραίτητα μέσα ελέγχου που οι εθνικές αρχές πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιούν προς το σκοπό αυτό.»

Στην υπόθεση van Binsbergen, το Δικαστήριο, αφού ανέπτυξε ποιο είναι το γενικό αποτέλεσμα του άρθρου 59 της Συνθήκης, αποφάνθηκε τα εξής (στην 11η και 13η σκέψη της αποφάσεως):

«Λαμβανομένης υπόψη της ειδικής φύσεως της παροχής υπηρεσιών, δεν μπορεί, ωστόσο, να θεωρηθούν ως ασυμβίβαστες προς τη Συνθήκη οι ειδικές απαιτήσεις, οι επιβαλλόμενες στον παρέχοντα υπηρεσίες, που δικαιολογούνται από την εφαρμογή επαγγελματικών κανόνων δικαιολογούμενων από το γενικό συμφέρον — ιδίως των κανόνων περί οργανώσεως, προσόντων, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης — που ισχύουν σε κάθε πρόσωπο εγκατεστημένο στο έδαφος του κράτους όπου παρέχεται η υπηρεσία, στο μέτρο που ο παρέχων υπηρεσίες θα απέφευγε την υπαγωγή του σ' αυτούς τους κανόνες, λόγω του γεγονότος ότι είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος.

Επιπλέον, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το δικαίωμα κράτους μέλους να θεσπίζει διατάξεις που έχουν ως σκοπό να εμποδίζουν ώστε η εγγυημένη με το άρθρο 59 ελευθερία να χρησιμοποιείται από παρέχοντα υπηρεσίες, του οποίου η δραστηριότητα στρέφεται καθ' ολοκληρία ή κυρίως προς το έδαφός του, για να αποφύγει την εφαρμογή των επαγγελματικών κανόνων που θα είχαν επ' αυτού εφαρμογή στην περίπτωση κατά την οποία θα ήταν εγκατεστημένος στο έδαφος αυτού του κράτους, αυτή δε η κατάσταση θα μπορούσε να υπάγεται στο σχετικό με το δικαίωμα εγκαταστάσεως κεφάλαιο και όχι στο κεφάλαιο περί παροχής υπηρεσιών.»

Στην υπόθεση Coenen, εξέφρασα τη γνώμη ότι το Δικαστήριο, θέτοντας αυτές τις αρχές, αναγνώριζε ... αυτό που οι ίδιοι οι συντάκτες της Συνθήκης είχαν αποδεχθεί στο άρθρο 57: «Υφίστανται πολλά επαγγέλματα και τέχνες φύσεως τέτοιας ώστε, ελλείψει θεσπίσεως και εφαρμογής διατάξεων εγγυομένων ότι τα πρόσωπα που τα ασκούν είναι έντιμα, επαρκώς αρμόδια και συμμορφούμενα προς κατάλληλους κανόνες, το σύνολο, των οποίων αποτελούν τμήμα οι πελάτες τους ή οι ασθενείς τους, μπορεί να υποστεί σοβαρή ζημία.» (Ecr. 1975, σ. 1560)

Στις προκείμενες περιπτώσεις που θα εξετάσω τώρα, η δεύτερη αρχή που το Δικαστήριο έθεσε στην υπόθεση van Binsbergen δεν έχει εφαρμογή, διότι κανένας δεν ισχυρίζεται ότι οι δραστηριότητες του Roupaeit και του Leduc στρέφονται καθ' ολοκληρία ή κυρίως προς το Βέλγιο. Η πρώτη όμως από αυτές τις αρχές ενδιαφέρει την προκείμενη περίπτωση, διότι γίνεται αποδεκτό χωρίς αμφισβήτηση ότι ο θεμελιώδης σκοπός στον οποίον αποβλέπει το βασιλικό διάταγμα της 28ης Νοεμβρίου 1975 είναι η προστασία των προσώπων που απασχολούνται στη βιομηχανία του θεάματος και των ενδεχομένων εργοδοτών τους κατά της εκμεταλλεύσεως από γραφεία στερούμενα

ηθικών αρχών. Το ζήτημα είναι πώς, στις δεδομένες ειδικές περιπτώσεις, αυτή η αρχή μπορεί να επάγεται τα αποτελέσματά της.

Η Επιτροπή θεώρησε ότι η αρχή τηρείται όταν γίνεται δεκτό ότι ένα πρακτορείο, εγκατεστημένο σε οποιοδήποτε κράτος μέλος, είναι ελεύθερο να παρέχει τις υπηρεσίες του, χωρίς περιορισμούς, σε κάθε κράτος μέλος, υπό τον όρο ότι, στο κράτος όπου είναι εγκατεστημένο, υπάγεται σε κανόνες οργανώσεως, δεοντολογίας, ελέγχου και ευθύνης ανάλογους προς τους κανόνες που ισχύουν στο κράτος εντός του οποίου παρέχονται οι υπηρεσίες. Επιπλέον, η Επιτροπή θεώρησε ότι, όταν στα δύο κράτη μέλη οι εφαρμοστέοι κανόνες εμπνέονται απευθείας από την ίδια διεθνή σύμβαση, μια τέτοια αναλογία πρέπει να γίνεται δεκτή.

Ενόψει των κατατεθεισών παρατηρήσεων, το Δικαστήριο ζήτησε διευκρινίσεις επί της νομοθεσίας που ισχύει τώρα σ' αυτόν τον τομέα σε καθένα από τα κράτη μέλη.

Σχετικώς, νομίζω ότι η κατάσταση συνοψίζεται ως εξής. Σε δύο κράτη μέλη, ήτοι στην Ιταλία και το Λουξεμβούργο, το δημόσιο γραφείο εργασίας έχει το μονοπώλιο· ιδιωτικά γραφεία εξευρέσεως εργασίας απαγορεύονται. Εκτός των δύο αυτών εξαι-

ρέσεων, σε όλα τα άλλα κράτη μέλη υφίσταται νομοθεσία προβλέπουσα ότι τα ιδιωτικά γραφεία εξευρέσεως εργασίας πρέπει να είναι κάτοχοι αδείας. Παρόλ' αυτόν ότι η εν λόγω νομοθεσία δεν είναι η ίδια σε όλα τα κράτη μέλη, η προστασία που προσφέρουν είναι ανάλογη στην ουσία, ακόμα και στη Δανία και στη Μεγάλη Βρετανία. Δεν υφίσταται σχεδόν διαφορά μεταξύ της βελγικής και της γαλλικής νομοθεσίας. Η Βόρεια Ιρλανδία και οι Κάτω Χώρες αποτελούν τις δύο εξαιρέσεις. Φαίνεται ότι η Βόρεια Ιρλανδία στερείται νομοθεσίας σ' αυτό τον τομέα. Στις Κάτω Χώρες, υφίσταται νομοθεσία ρυθμίζουσα τα γραφεία εξευρέσεως εργασίας εν γένει, αλλά, όπως γνωστοποίησε η Επιτροπή, το Hoge Raad έκρινε ότι αυτή η νομοθεσία δεν εφαρμόζεται στα πρακτορεία για τα πρόσωπα που εργάζονται στη βιομηχανία του θεάματος, διότι οι συμβάσεις που συνάπτουν με τα πρόσωπα που τα προσλαμβάνουν αποτελούν συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο ειδική παροχή υπηρεσίας και όχι συμβάσεις εργασίας (NJ, 1966, 366).

Είναι πρόδηλο ότι η νομοθεσία των διαφόρων κρατών μελών, όπως εφαρμόζεται σε δεδομένη στιγμή, δεν μπορεί να αποτελέσει αυτή καθαυτή μέσο ερμηνείας της Συνθήκης. Η εξέτασή της όμως μπορεί να βοηθήσει το Δικαστήριο στο να αποφασίσει πώς, ενόψει πρακτικού προβλήματος, μπορεί να δώσει την πλέον χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο απάντηση σε ερώτημα όπως το προκείμενο.

Όσον αφορά τις προκείμενες περιπτώσεις, τάσσομαι με τη γνώμη της Επιτροπής στο μέτρο που θεωρώ ότι το Δικαστήριο θα μπορούσε να αποφανθεί ότι: από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου, είναι αντίθετο προς το δίκαιο, βάσει των άρθρων 59 έως 66 της Συνθήκης, ένα κράτος μέλος να θεσπίζει περιορισμούς στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών στο έδαφός του από ιδιωτικό γραφείο εξευρέσεως εργασίας για καλλιτέχνες του θεάματος, το οποίο είναι εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος και είναι νομίμως κάτοχος αδείας, για να εκμεταλλεύεται σ' αυτό το κράτος το εν λόγω γραφείο, εφόσον η νομοθεσία βάσει της οποίας επέτυχε

την άδεια παρέχει στα πρόσωπα που προσφεύγουν στο γραφείο εξευρέσεως εργασίας προστασία, ουσιωδώς ανάλογη προς την προστασία που παρέχει η νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους έναντι γραφείου, κατόχου αδείας σ' αυτό το κράτος. Μια τέτοια απόφαση δεν θα απαντούσε στο ερώτημα, το οποίο δεν παρίσταται ανάγκη να εξεταστεί στην προκειμένη περίπτωση, αν και σε ποιο βαθμό ένα ιδιωτικό πρακτορείο, κάτοχος αδείας σ' ένα κράτος μέλος, είναι ελεύθερο να παρέχει υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος όπου το δημόσιο γραφείο εργασίας απολαύει μονοπωλίου.

Εξάλλου, είμαι της γνώμης ότι πρέπει να απορριφθεί η γνώμη της Επιτροπής, κατά την οποία θα έπρεπε να εξεταστεί αν η νομοθεσία του κράτους μέλους, εντός του οποίου το πρακτορείο είναι εγκατεστημένο, εμπνέεται από διεθνή σύμβαση. Πρώτον, δεν διακρίνω καμιά αρχή δικαίου βάσει της οποίας θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι μια σύμβαση, όπως η σύμβαση 96 της διεθνούς οργανώσεως εργασίας, έχει να διαδραματίσει ρόλο στο κοινοτικό δίκαιο. Δεύτερον, οι τιθέμενες από τη σύμβαση προϋποθέσεις (που προανέφερα) είναι εκπεφρασμένες κατά τόσο σύντομο τρόπο και με τέτοιους γενικούς όρους ώστε μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο πολύ διαφορετικής εφαρμογής στα διάφορα κράτη. Τέλος, παρατηρώ ότι η επικρατούσα στις Κάτω Χώρες κατάσταση (αν η Επιτροπή την περιέγραψε ορθώς) καταδεικνύει ότι το απλό γεγονός ότι ένα κράτος επικύρωσε τη σύμβαση δεν συνεπάγεται ότι διαθέτει σχετική και κατάλληλη νομοθεσία. Στην πραγματικότητα, η αποδοχή της γνώμης της Επιτροπής θα οδηγούσε στη δημιουργία διακρίσεως μεταξύ των πρακτορείων που είναι εγκατεστημένα στα διάφορα κράτη μέλη, όχι βάσει της πράγματι εφαρμοστέας εντός εκάστου κράτους νομοθεσίας, αλλά βάσει ξένου κριτηρίου στερουμένου βάσεως.